

**SAKARYA
UYGULAMALI BİLİMLER
ÜNİVERSİTESİ**

**MESLEK YÜKSEKOKULLARI
MAT101-102 MATEMATİK DERS
NOTLARI**

**Hafta 6
Birinci Dereceden Denklemler
Basit Eşitsizlikler**

2025

*Bilgiyi beceriyle
bütünleştiriyoruz*

Birinci Dereceden Denklemler ve Basit Eşitsizlikler

Birinci Dereceden Bir Bilinmeyenli Denklemler

$a, b, c \in \mathbb{R}$ ve $a \neq 0$ olmak üzere

$$ax + b = 0$$

şeklindeki ifadelere "birinci dereceden bir bilinmeyenli denklem" adı verilir. Burada x ' e değişken (bilinmeyen), a ve b 'ye katsayılar denir.

$$ax + b = 0$$

denkleminin çözümünü sağlayan x değişkenine denklemin *kökü* denir. Kök değerlerinin oluşturduğu kümeye bu denklemin *çözüm kümesi* denir ve $\mathcal{K}$ ile gösterilir.

Denklemin çözüm kümesi;

$$ax + b = 0 \Rightarrow ax = -b \Rightarrow x = \frac{-b}{a}$$

Olarak bulunur. $\mathcal{K} = \left\{ \frac{-b}{a} \right\}$

$ax + b = 0$ denkleminin çözümünde:

- i. $a \neq 0$ ise daima çözüm vardır.
- ii. $a = 0$ ise denklemin çözümü yoktur.
- iii. $a = 0$ ve $b = 0$ kök belirsizdir. x 'in her değeri denklemleri sağlar.

Örnek: $4x - 8 = x - 2$ denkleminin çözüm kümesini bulalım.

Örnek: $3(2x - 1) = 2(x - 5)$ olduğuna göre x kaçtır?

Örnek: $4(x - 3) - 5(x - 4) = 5 - x$ denkleminin çözüm kümesini bulunuz?

Örnek: $\frac{x+1}{2} - \frac{x-1}{3} - \frac{x+2}{4} = 1$ eşitsizliğini sağlayan x kaçtır?

Örnek: $\frac{6}{1 - \frac{4}{x-3}} = 3$ ise x kaçtır?

Örnek: $3mx + 3(x - m) = 1 + \frac{x}{3}$ denkleminin kökü 6 olduğuna göre m değeri kaçtır?

Birinci Dereceden Denklemler ve Basit Eşitsizlikler

Birinci Dereceden İki Bilinmeyenli Denklemler

$a, b, c \in \mathbb{R}$ ve $a \neq 0, b \neq 0$ olmak üzere

$$ax + by + c = 0$$

şeklindeki ifadelerle "birinci dereceden iki bilinmeyenli denklem" denir.

$$ax + by + c = 0$$

denkleminin çözümünü sağlayan (x, y) ikilisine denklemin bir *kökü* denir. Kök değerlerinin oluşturduğu kümeyle bu denklemin *çözüm kümesi* denir ve $\mathcal{ÇK} = \{(x, y)\}$ ile gösterilir.

$$a_1x + b_1y + c_1 = 0$$

$$a_2x + b_2y + c_2 = 0$$

birinci dereceden iki bilinmeyenli denklem olmak üzere;

$$a_1x + b_1y + c_1 = 0$$

$$a_2x + b_2y + c_2 = 0$$

şeklindeki ifadelerle "birinci dereceden iki bilinmeyenli denklem sistemi" denir.

Denklemler sisteminin çözümünü sağlayan (x, y) ikilisine denklemin bir *kökü* denir. Kök değerlerinin oluşturduğu kümeyle bu denklemin *çözüm kümesi* denir.

$\mathcal{ÇK} = \{(x, y)\}$ ile gösterilir.

Lineer denklem sistemi değişik metotlarla çözülürler. Bu metotların belli başlıları şunlardır:

1. Yerine koyma metodu
2. Yok etme metodu
3. Grafik metodu
4. Karşılaştırma metodu

Örnek:

$$\begin{aligned} x - 2y &= 3 \\ 2x - 3y &= 7 \end{aligned}$$

denklemler sistemini çözelim.

$$a_1x + b_1y + c_1 = 0$$

$$a_2x + b_2y + c_2 = 0$$

denklemler sisteminde;

$$\frac{a_1}{a_2} = \frac{b_1}{b_2} \neq \frac{c_1}{c_2}$$

ise sistemin çözüm kümesi bulunamaz. $\mathcal{ÇK} = \emptyset$.

$$\frac{a_1}{a_2} = \frac{b_1}{b_2} = \frac{c_1}{c_2}$$

ise sistemin sonsuz çözümü vardır. $\mathcal{ÇK} = \mathbb{R}$

$$\frac{a_1}{a_2} \neq \frac{b_1}{b_2}$$

ise sistemin bir tek çözümü vardır.

$$\mathcal{ÇK} = \{(x, y)\}$$

Birinci Dereceden Denklemler ve Basit Eşitsizlikler

Sıralama

Matematiksel büyüklükleri karşılaştırmak için $<$, $\leq$, $>$, $\geq$ sembolleri kullanılır.

$<$ sembolü "küçüktür"

$\leq$ sembolü "küçük veya eşittir"

$>$ sembolü "büyüktür"

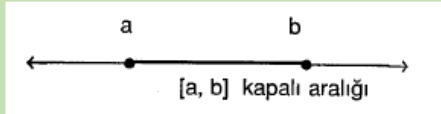
$\geq$ sembolü "büyük veya eşittir"

şeklinde okunur.

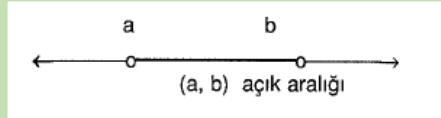
Reel Sayı Aralıkları

$a, b \in \mathbb{R}$ ve $a < b$ olsun.

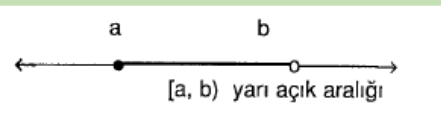
$\{x \in \mathbb{R} : a \leq x \leq b\}$ kümesi $[a, b]$ şeklinde gösterilir ve *kapalı aralık* denir.

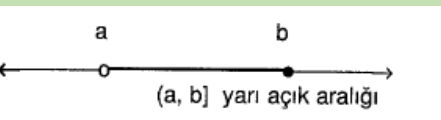
$\{x \in \mathbb{R} : a < x < b\}$ kümesi (a, b) şeklinde gösterilir ve *açık aralık* denir.

$\{x \in \mathbb{R} : a \leq x < b\}$ kümesi $[a, b)$ şeklinde gösterilir ve *yarı açık aralık* denir.

$\{x \in \mathbb{R} : a < x \leq b\}$ kümesi $(a, b]$ şeklinde gösterilir ve *yarı açık aralık* denir.

Örnek:

$$1 \leq x < 7$$

$[1, 7)$ aralığı ile gösterilir.

Örnek:

$$x \geq -2$$

$[-2, +\infty)$ aralığı ile gösterilir.

Örnek:

$$4 > x$$

$(-\infty, 4)$ aralığı ile gösterilir.

Birinci Dereceden Denklemler ve Basit Eşitsizlikler

Basit Eşitsizlikler

$a, b \in \mathbb{R}$ ve $a \neq 0$ olmak üzere

$$ax + b > 0$$

$$ax + b < 0$$

$$ax + b \geq 0$$

$$ax + b \leq 0$$

şeklindeki ifadelere birinci dereceden bir bilinmeyenli eşitsizlik (*basit eşitsizlik*) denir.

Örneğin, $-7x + 10 \leq 2$ ifadesi basit eşitsizliktir.

Eşitsizlik Özellikleri

1. Bir eşitsizliğin her iki tarafına aynı sayı eklenir veya aynı sayı çıkarılırsa, eşitsizliğin yönü değişmez.

$$x < y \text{ iken } x + a < y + a \text{ ve } x - b < y - b$$

Örneğin,

$$\begin{aligned} -1 < 2 \text{ iken } -1 + 3 < 2 + 3 \text{ ve } \\ & \quad \quad \quad 2 < 5 \\ -1 - 3 < 2 - 3 \text{ dir.} \\ -4 < -1 \end{aligned}$$

2. Bir eşitsizliğin her iki tarafı aynı pozitif sayı ile çarpılır veya bölünürse eşitsizliğin yönü değişmez.

$$x < y \text{ ve } a \text{ pozitif iken } x \cdot a < y \cdot a \text{ ve } \frac{x}{a} < \frac{y}{a}$$

$$\begin{aligned} \text{Örneğin, } 10 > 5 \text{ iken } 10 \cdot 2 > 5 \cdot 2 \Rightarrow 20 > 10 \\ \text{ve } \frac{10}{5} > \frac{5}{5} \Rightarrow 2 > 1 \text{ dir.} \end{aligned}$$

3. Bir eşitsizliğin her iki tarafı aynı negatif sayı ile çarpılır veya bölünürse eşitsizlik yön değiştirir.

$$x < y \text{ ve } a \text{ negatif iken } x \cdot a > y \cdot a \text{ ve } \frac{x}{a} > \frac{y}{a}$$

$$\text{Örneğin, } 10 > 5 \text{ iken } 10 \cdot (-2) <$$

$$5 \cdot (-2) \Rightarrow -20 < -10 \text{ ve}$$

$$\frac{10}{-5} < \frac{5}{-5} \Rightarrow -2 < -1 \text{ dir.}$$

4. $x < y$ ve $y < z$ ise $x < z$ dir.

5. x, y, z aynı işaretli ise

$$x < y < z \Leftrightarrow \frac{1}{x} > \frac{1}{y} > \frac{1}{z} \text{ dir.}$$

$$\text{Örneğin, } 2 < 3 < 4 \text{ iken } \frac{1}{2} > \frac{1}{3} > \frac{1}{4} \text{ veya}$$

$$-4 < -3 < -2 \text{ iken } -\frac{1}{4} > -\frac{1}{3} > -\frac{1}{2} \text{ dir.}$$

Örnek: $-3x + 2 \leq 8$ eşitsizliğinin çözüm kümesi nedir?

Örnek: $2x - 6 > 3x - 1$ eşitsizliğinin çözüm kümesi nedir?

Örnek: $-3 \leq 5x + 2 < 17$ eşitsizliğinin reel sayılardaki çözüm kümesini bulun.

Birinci Dereceden Denklemler ve Basit Eşitsizlikler

Örnek: $x, y \in \mathbb{R}$ $x = 2y - 1$ ve $-3 < x < 5$ olduğuna göre y nin değişim aralığını bulunuz.

.....

6. Aynı yönlü eşitsizlikler taraf tarafa toplanabilir fakat çıkarılamaz, çarpılamaz ya da bölünemez.

$$\begin{array}{r} a < x \leq b \\ + \quad c < y \leq d \\ \hline a + c < x + y \leq b + d \end{array}$$

Aynı taraftaki her iki işaret eşitlik içeriyorsa toplamda eşitlik içerir. Aksi halde eşitlik yoktur.

Örnek: $x, y \in \mathbb{Z}$ olmak üzere $-1 < x < 9$, $-2 < y < 4$ olduğuna göre $3x - 2y$ ifadesinin en büyük tamsayı değeri kaçtır?

.....

Örnek: $x, y \in \mathbb{R}$ olmak üzere $-1 < x < 9$, $-2 < y < 4$ olduğuna göre $3x - 2y$ ifadesinin en büyük tamsayı değeri kaçtır?

.....

Not: Yukarıdaki son iki örnekte anlaşılacağı gibi değişkenler $(x, y, \dots)$ tam sayı olduklarında soru, değer verilerek çözümlenmelidir.

Eğer değişkenler reel sayı ise mutlaka aralık oluşturulmalıdır.

Örnek: $-5 < x < 2$ ise x^2 hangi aralıkta değerler alır?

.....

7. $x^2 < x$ ise $0 < x < 1$ dir.

Örnek: $x^2 < x$ ve $x + 3y = -1$ olduğuna göre y nin çözüm aralığı nedir?

.....

Birinci Dereceden Denklemler ve Basit Eşitsizlikler

1. $4(x-2)-(2x-1) \cdot 3 = 5(x+1) + 4$ olduğuna göre x kaçtır?

- a) -2
- b) -1
- c) 0
- d) 1
- e) 2

2. $2(x-3) + 5(3-4x) = 9(1-2x)$ denkleminin çözüm kümesi aşağıdakilerden hangisidir?

- a) $\emptyset$
- b) $\{0\}$
- c) $\{2\}$
- d) $\{3\}$
- e) $\mathbb{R}$

3. $2x + 3y = 12$
 $x - y = 1$ denklem sistemini sağlayan (x, y) ikilisi aşağıdakilerden hangisidir?

- a) (2,1)
- b) (3,2)
- c) (4,3)
- d) (5,4)
- e) (6,5)

4. $(m-1)x + 2m = 3x - 3$ denkleminin çözümü boş küme ise m kaçtır?

- a) 1
- b) 2
- c) 3
- d) 4
- e) 5

5. $1 - [2 - x - (3 - x)] = x - 3$ olduğuna göre x kaçtır?

- a) 5
- b) 3
- c) 1
- d) -1
- e) -2

6. $\frac{2}{x-2} = \frac{1}{3}$ denklemini sağlayan x kaçtır?

- a) 8
- b) 6
- c) 4
- d) 3
- e) 1

7. $2x + 3y = a + 1$
 $x + 2y = b$ denklem sisteminin çözüm kümesi $\{(1,3)\}$ olduğuna göre $a \cdot b$ kaçtır?

- a) 56
- b) 70
- c) 77
- d) 84
- e) 90

8. $5\left(4 + \frac{x}{12}\right) = \frac{3x}{4} + \frac{4x}{3}$ denklemini sağlayan x kaçtır?

- a) -12
- b) -1
- c) 10
- d) 12
- e) 20

9. $mx + ny = 2$
 $2x - 5y = 7$ denklem sisteminin sonsuz çözümü olduğuna göre $m - n$ kaçtır?

- a) 1
- b) 2
- c) 3
- d) 4
- e) 5

Birinci Dereceden Denklemler ve Basit Eşitsizlikler

10. $\frac{2x+1}{3} - \frac{x+4}{5} = 0$ denklemini sağlayan x

kaçtır?

- a) 0
- b) 1
- c) 2
- d) 3
- e) 4

11. $3x + y = 17$
 $x - y = 3$ olduğuna göre $x.y$ kaçtır?

- a) 35
- b) 32
- c) 24
- d) 15
- e) 10

12. $y < 0 < z < x$ olduğuna göre aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- a) $x.y.z < 0$
- b) $x.y > y.z$
- c) $\frac{y}{z} < 0$
- d) $x.z > y$
- e) $\frac{x}{z} > y$

13. x, y, z reel sayılar ve $x \leq y < z$
 $x.y - y.z < 4.x - 4.z$ olduğuna göre y için aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

- a) $y < 4$
- b) $y < -4$
- c) $y > 4$
- d) $y > -4$
- e) $y \leq 4$

14. $\frac{3x}{4} - 2 > 3 - \frac{x}{2}$ eşitsizliğinin en geniş çözüm

aralığı aşağıdakilerden hangisidir?

- a) $(-\infty, 5)$
- b) $(-5, 4)$
- c) $(-4, 5)$
- d) $(4, \infty)$
- e) $(5, \infty)$

15. $2(3x+4) - 3(3+2x) > -5$ eşitsizliğinin en geniş çözüm kümesi aşağıdakilerden hangisidir?

- a) $\emptyset$
- b) $(-\infty, -6)$
- c) $(-1, 5)$
- d) $(4, \infty)$
- e) $\mathbb{R}$

16. $5(x-2) - 3x + 2(1-x) > 0$ eşitsizliğinin en geniş çözüm kümesi aşağıdakilerden hangisidir?

- a) $\emptyset$
- b) $(-\infty, -3)$
- c) $(-\infty, 3)$
- d) $(3, \infty)$
- e) $\mathbb{R}$

17. $x-7 \leq 6 \leq 9-x$ eşitsizliğinin çözüm aralığı aşağıdakilerden hangisidir?

- a) $(-\infty, 3]$
- b) $(-\infty, 3)$
- c) $(-\infty, 13]$
- d) $(-\infty, 13)$
- e) $(13, +\infty)$

18. $\frac{2x-4}{3} \geq 2$ olduğuna göre aşağıdakilerden

hangisi daima doğrudur?

- a) $x \geq 6$

Birinci Dereceden Denklemler ve Basit Eşitsizlikler

- b) $x \geq 5$
c) $x < 5$
d) $x \leq 2$
e) $x \leq 5$

19. $\frac{2x+5}{-3} \geq 1$ olduğuna göre x in alabileceği

en büyük tamsayı değeri kaçtır?

- a) -6
b) -5
c) -4
d) -3
e) -2

20. $\frac{x+1}{2} - \frac{x-1}{3} \leq \frac{2x+1}{6}$ olduğuna göre x 'in

alabileceği en küçük tam sayı değeri kaçtır?

- a) 1
b) 2
c) 3
d) 4
e) 5

21. $\frac{1}{3} \leq \frac{1}{x+2} < \frac{5}{2}$ olduğuna göre x 'in

alabileceği kaç farklı tam sayı değeri vardır?

- a) 1
b) 2
c) 3
d) 4
e) 5

22. $-2 < x < 3$ olduğuna göre y 'nin alabileceği

$x + y = 2$ en küçük tam sayı değeri kaçtır?

- a) -1
b) 0
c) 1
d) 2
e) 3

23. $-1 \leq x < 2$ olduğuna göre y 'nin en geniş

$2x + y = 1$ çözü kümesi aşağıdakilerden hangisidir?

- a) $[-3, 0)$
b) $(-1, 2]$
c) $(2, 3]$
d) $[-2, 2)$
e) $(-3, 3]$

24. $x, y \in \mathbb{R}$ olmak üzere $-3 < x < 5$, $-1 < y < 6$ olduğuna göre $3x - 2y$ ifadesinin alabileceği en büyük tamsayı değeri kaçtır?

- a) 12
b) 13
c) 14
d) 15
e) 16

25. $x, y \in \mathbb{Z}$ olmak üzere $-4 < x \leq 5$, $-6 \leq y < 3$ olduğuna göre $3x - 4y$ ifadesinin en küçük değeri kaçtır?

- a) -16-
b) -17
c) -18
d) -19
e) -20

26. $3 < x \leq 6$, $-1 \leq y < 2$ olduğuna göre $x - y$ ifadesi hangi aralıktadır?

- a) $[1, 7]$
b) $(2, 8]$
c) $(1, 7]$
d) $(2, 8)$
e) $(1, 7)$

CEVAP ANAHTARI

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
A	E	B	D	A	A	B	D	B	B
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
E	B	C	D	E	A	A	B	C	D
21	22	23	24	25	26				
C	B	E	E	B	C				